

Rapporten i korthet

Aktiv arbetsmarknadspolitik för en full sysselsättning

Anders Kjellberg, författare
Senior professor sociologi vid Lunds universitet.

German Bender, redaktör
Utredningschef på Arena Idé och doktorand i företagsekonomi vid Handelshögskolan.

Rapporten i en mening:

Denna rapport handlar om var kollektivavtalen finns, var de inte efterlevs och var de inte finns ("de vita fläckarna") samt var risken för exploatering av arbetskraft är störst.

I denna rapport presenteras för första gången andelen anställda som täcks av kollektivavtal per bransch och företagsstorlek. Uppgifterna bygger på registerbaserad statistik från SCB (2021). Kollektivavtalstäckningen varierar mellan olika branscher och företagsstorlekar (se tabellen).

Kollektivavtalens täckningsgrad är mycket hög i Sverige. Nästan nio av tio anställda omfattas av kollektivavtal. I privat sektor är andelen lägre, men ändå mycket hög: omkring 80 procent. Därtill har Sverige (vid sidan om Island) världsrekord i facklig anslutning: cirka sju av tio anställda är medlemmar av en fackförening. Men arbetarnas organisationsgrad är klart lägre än tjänstemännens och har minskat betydligt mer under de senaste 15-20 åren.

Rapporten belyser de delar av den svenska arbetsmarknaden som saknar kollektivavtal, som vi kallar kollektivavtalens "vita fläckar". Beroende på beräkningsmetod arbetar mellan 585 000 och 633 600 personer i företag utan kollektivavtal. Det motsvarar ungefär 10 procent av alla anställda. I privat sektor är andelen lägre, eftersom alla i offentlig sektor omfattas av kollektivavtal. Med 77 procents täckningsgrad i privatägda företag sektor (79 procent inklusive statliga/kommunala företag) arbetade nästan var fjärde privatanställd i kollektivavtalslösa företag.

Andra bekymrande omständigheter som rapporten behandlar, är att befintliga kollektivavtal inte alltid efterlevs och att allt fler människor utsätts för exploatering och arbetslivskriminalitet.

Rapporten innehåller en omfattande åtgärdslista med 68 förslag för att stärka den svenska arbetsmarknadsmodellen.

Mer om rapportens innehåll

- Kollektivavtalens täckningsgrad – andel anställda respektive andel företag.
- Arbetsgivarnas organisationsgrad.
- Riskfaktorer – grupperna som löper störst risk att exploateras.
- Problem med oseriösa företag och arbetslivskriminalitet.
- Fördelar med kollektivavtal för arbetsgivare och anställda.
- Åtgärder för att stärka den svenska modellen
- Fler och bättre kontroller.
- Skärpt lagstiftning.
- Skärpta sanktioner.
- Bättre samverkan mellan myndigheter och parter.
- Bättre information till utländsk arbetskraft och arbetsgivare.
- Högre facklig anslutningsgrad.

Facklig organisationsgrad för utvalda branscher, samt andel anställda och andel företag som omfattas av kollektivavtal (2021/2022)

Bransch/årtal	Organisationsgrad arbetare	Organisationsgrad tjänstemän	Andel anställda med kollektivavtal	Andel företag med kollektivavtal
	2022	2022	2021	2021
Jord- & skogsbruk, fiske	42 %	-	73 %	43 %
Industri	72 %	79 %	95 %	53 %
Bygg	56 %	66 %	87 %	43 %
Handel	51 %	66 %	77 %	34 %
Hotell & restaurang	31 %	55 %	70 %	39 %
Transport	57 %	70 %	87 %	52 %
Information & kommunikation	-	69 %	52 %	7 %
Utbildning	-	-	76 %	32 %
Vård & omsorg	-	-	77 %	23 %
Personliga & kulturella tjänster	-	-	70 %	34 %
Summa privat sektor	56 %	69 %	77%*	30 %

*Anmärkning: Statliga och kommunala bolag är exkluderade. Om dessa inkluderas stiger andelen anställda som täcks av kollektivavtal till 79 procent. För fler anmärkningar om statistiken, se tabell 26 i rapporten.